

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΕΣ

Erich Heintel (Hrsg.), *Der philosophische Begriff des Menschen* (= Österreichische Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-historische Klasse. Sitzungsberichte, 614. Band). Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1994, 132 σελίδες.

Ο τόμος περιλαμβάνει τις διαλέξεις, οι οποίες έγιναν στις 19 και στις 20 Οκτωβρίου 1992 στη Βιέννη κατά την κοινή εκδήλωση της Αυστριακής Ακαδημίας των Επιστημών της Βιέννης και της Ακαδημίας των Επιστημών και της Λογοτεχνίας της Μχγεντίας (Mainz). Οι διαλέξεις έχουν ως κοινό γνώρισμα την έμφαση στην πρακτική φιλοσοφία και στην ανθρωπολογία του Kant, αλλά δεν επιδιώκουν τον ανθρωπολογικό μετασχηματισμό του υπερβατολογικού υποκειμένου. Πράγματι η φιλοσοφία του Kant έχει σε όλες τις διαλέξεις την ισχύ του κατ' εξοχήν φιλοσοφικού σχεδιασματος «προς άνθρωπον και προς θεραπείαν ανθρώπου» όπως γράφει ο Rudolf Malter (†1994), χωρίς όμως αυτό το σχεδιάσμα να είναι ανθρωπολογία ή να προσφέρει μιά ανθρωπολογία ως γνώση της ουσίας του ανθρώπου. Ωστόσο στις διαλέξεις διαπιστώνονται ορισμένες ερμηνευτικές μεταθέσεις, οι οποίες έχουν συστημική προοπτική και επικαιρότητα.

Ο Erich Heintel έχει διατυπώσει και σε άλλα δημοσιεύματά του και σε αυτόν τον τόμο μιά θεωρία του νοήματος, η οποία περιορίζει τον υπερβατολογισμό του Kant, και χρησιμοποιείται εδώ για να αναδείξει τα αδιέξοδα του αριστοτελισμού και του υπερβατολογισμού κατά τον προσδιορισμό της έννοιας του ανθρώπου. Παρόμοια αφετηρία έχει και η διάλεξη του Johann Reikerstorfer, ο οποίος αξιοποιεί τις θέσεις του Schelling για τη σχέση συνείδησης, θρησκείας και ιστορίας και προσφέρει το περίγραμμα μιας ερμηνευτικής των θρησκειών.

Τα όρια της αυτογνωσίας εξετάζουν ο Gerhard Funke και ο Rudolf Malter από διαφορετική σκοπιά. Ο Gerhard Funke συνάπτει την αξιοπρέπεια του ανθρώπου προς τη συνείδηση της θνητότητας και προς τη δύναμη του νοείν. Ο Rudolf Malter αναλύει τη συνάφεια της αυτογνωσίας προς την αναγνώριση της αξιοπρέπειας και προς τη δημιουργικότητα του ανθρώπου εντός της κοινότητας.

Η προβολή της ανθρωπολογίας του πολιτισμού ως της μεταφυσικής της εποχής μας αποτελεί το θέμα του Ernst Wolfgang Orth, ο οποίος παραιτείται από το υπερβατολογικό υποκείμενο και στρέφεται προς τις μορφές αυτοκατανόησης του ανθρώπου.

Ενώ οι καντιανίζουσες ερμηνευτικές μεταθέσεις εμμέσως προχωρούν πέρα από τις προδιαγραφές του Kant, στις δύο τελευταίες διαλέξεις διαπιστώνεται η επιστροφή σε καθαρώς καντινές θέσεις. Έτσι ο Bernd Dörfinger θεωρεί την κριτική του Gadamer στον Kant ως δυσφήμιση της γνώσης και τονίζει ότι ο Kant συνέδεσε ορθώς την ηθικότητα προς τη γνώση, καθόσον ο άνθρωπος χωρίς τη γνώση των στοιχείων της ηθικότητας δεν μπορεί να είναι συνειδητό υποκείμενο της ηθικότητας. Ίσως η πιο «καντινή» επιχειρηματολογία χαρακτηρίζει τη διάλεξη του Hans-Dieter Klein, ο οποίος αναλύει την υπερβατολογική ιδιοτυπία της κατηγορικής προσταγής, για να καταδείξει ότι ο άνθρωπος είναι το υποκείμενο όλων των δυνατών σκοπών και κατ' αναγκαιότητα ο μοναδικός σκοπός καθ' εαυτόν.

Οι διαλέξεις συγκλίνουν στην αξιολογική θεώρηση του προσδιορισμού του ανθρώπου ως ελεύθερου όντος, το οποίο γνωρίζει τα όρια του τόσο ως προς τη γνώση όσο και ως προς την ηθικότητα. Οι συστηματικές θέσεις των συγγραφέων αποτελούν σημαντικές φιλοσοφικές παρεμβάσεις υπέρ της οικουμενικότητας της έννοιας του ανθρώπου και αναδεικνύουν και τις περαιτέρω δυνατότητες της κριτικής υπερβατολογικής φιλοσοφίας.

Γεωργία Αποστολοπούλου